

הנדיבה הידועה: בעולם הפילנתרופיה מגלים את הנשים

במשך שנים נחשבו נשים לתורמות פחות מגברים, ונשים שנידבו מכספן הוקטנו לדרגת "אשתו של". כעת, עם פילנתרופיות ידועות כמקנזי סקוט ומלינדה גייטס, ועם שלישי מההון העולמי בשליטתן — נשים הופכות על פיו את התחום הנחוץ כל כך בימים של משבר כלכלי חריף

12:43 09.03.2021 מאת: **רותה קופפר**

רות סימונס, נשיאת אוניברסיטת פריירי וויו A&M, שבמקור היתה יעודית לסטודנטים אפריקאים-אמריקאים, חשבה לרגע שהיא לא שומעת טוב. היא קיבלה שיחה שבה התבשרה שהאוניברסיטה זכתה בתרומה מפתיעה בסך 50 מיליון דולר. המתנה הגדולה ביותר שהאוניברסיטה קיבלה אי פעם. מהצד השני של קו הטלפון היו צריכים לאשר כי "כן, שמעת היטב – 50, חמש-אפס", סיפרה סימונס בראיון.

מאחורי התרומה הנדיבה עמדה מקנזי סקוט, שמאז גירושה מג'ף בזוס, מנכ"ל אמזון, התמקמה במקום ה-18 ברשימת האנשים העשירים ביותר בעולם. סקוט, שקיבלה לידיה 36 מיליארד דולר בהסכם הגירושים, חתמה על "שבועת הנתירה" (Giving Pledge), והתחייבה לתרום מחצית מהסכום הזה לפילנתרופיה. בכך היתה לאישה הראשונה שקיבלה על עצמה את ההתחייבות הזאת. בזוס, אגב, הוא האמריקאי היחיד מבין חמשת עשירי העולם שלא הצטרפו למיזם. ב-2018 חשף יחד עם סקוט, אז עוד אשתו, את קרן Day One, יוזמה לטובת חסרי בית וחינוך לגיל הרך שבזכותה נכנס לראשונה לרשימת התורמים. ב-2020 הכריז על השקעת 10 מיליארד דולר בקרן בזוס לשמירה על כדור הארץ במקביל להודעתו על עזיבת תפקידו באמזון.

מאז נישואיה וגם לאחריהם, סקוט עוסקת בנתירה באופן כה מתמסר ונדיב עד שהיא, ועוד כמה נשים מפורסמות לא פחות, נחשבות מי ששינו מהיסוד את הפילנתרופיה הנשית. בכתבה שהוקדשה לנושא ב"ניו יורק טיימס" בחודש שעבר (שכותרתה "כיצד נשים משנות את משחק הפילנתרופיה") נכתב כי מומחים שיבחו את סקוט על המהירות שבקבלת ההחלטות והגישה המחקרית שהיא שילבה בהחלטות התרומה שלה; על כך שהמענקים ניתנו ללא תנאים ובקשות, למקומות שלא היה לה קשר אישי אליהם; וכי הם כללו הרבה מאוד מכללות ואוניברסיטאות אפריקאיות-אמריקאיות וארגוני ימק"א. "הם הגיעו כמו מתנות לחג, 20 מיליון דולר פה, 40 מיליון דולר שם, כולם ללימודים גבוהים, אבל לא לאוניברסיטאות יוקרה שלרוב זוכות לכל תשומת הלב, ושבהן לרוב למדו הגברים שתורמים להן (כך למשל, מייקל בלומברג תרם 1.8 מיליארד דולר לאוניברסיטת ג'ון הופקינס). התרומות של סקוט הועברו למכללות ולאוניברסיטות שרבים כלל לא שמעו עליהן, ושלרוב פוקדים אותן סטודנטים שהם בני מיעוטים, וחסרי אמצעים", נכתב בכתבה.

תרומה, לא צדקה

סקוט כאמור כבר לא ניצבת לבדה בזירת הנשים התורמות. עם כשליש מההון העולמי בשליטתן, על פי הערכות בינלאומיות, נשים נהפכו לכוח כלכלי משמעותי. הן צוברות את העושר שלהן במהירות רבה יותר מבעבר – ומוסיפות חמישה טריליון דולר להון העולמי

בכל שנה. גליה פיט, עורכת דין חברתית ומנהלת המכון למשפט ופילנתרופיה בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב, אומרת כי נתונים עדכניים מלמדים כי עד 2023 ייאמד הון של נשים בעולם ב-93 טריליון דולר (לשם ההשוואה, ב-2010 הון שלהן נאמד בכ-34 טריליון דולר). זהו כסף שאותו הן ירשו, כסף של בני הזוג או כסף שהרוויחו בעצמן, "והוא מאפשר להן להיות בקדמת הבמה, ולהשתמש בצורה נראית יותר לעין בכוח שהכסף נותן", היא אומרת.

"המגפה הזאת הרסה חיים של אמריקאים שגם כך נאבקו על קיומם", כתבה לאחרונה סקוט בפוסט בפייסבוק. "הפסדים כלכליים וקשיים בריאותיים היו גרועים יותר עבור נשים, אנשים שאינם לבנים, ואנשים החיים בעוני". בארבעת החודשים שקדמו לפרסום הפוסט הזה היא תרמה 4.2 מיליארד דולר ל-384 ארגונים שונים. זאת בנוסף ל-1.7 מיליארד שהעניקה בתחילת 2020 ולשבעות הנתינה עליה חתמה. "יש לי הון מופרז ואחלוק אותו עם אחרים", היא אמרה בעבר.

אלא שהעשייה הזו עדיין לא זיכתה את סקוט ביחס הראוי. במאמר שפורסם לפני כשנה בירחון "ואיטי פייר", נטען כי היא נקמה בבזוס על הרומן הארוך שלו עם אישה אחרת, "בכך שעשתה את מה שהוא אינו עושה: שיתפה את שאר העולם בעושר הלא ייאמן, לא נתפש, לא ניתן לתיאור שלו". ייתכן שהכותבים באו לברך – בזוס אכן ידוע בידו הקמוצה, בדומה לסטיב ג'ובס המנוח שאלמנתו, לורן פאוול, היא פילנתרופית ידועה – אבל הם יצאו מקללים. הטענה שהיא עושה זאת מתוך מניע נקמני מעמידה את העשייה של סקוט באור מצמצם ומקטין.

הגישה שטוענת כי נשים נדיבות פחות מגברים, הוסברה ב"תסמונת ההומלסית", לפיה נשים לא תורמות כמו גברים מחשש שיום אחד יאבדו את ממונן וימצאו את עצמן ברחוב. גישה זו נחשבת כיום למיושנת. בכתבה מ"פורבס", שהתפרסמה ב-2019, הוצגו מחקרים שנערכו ב-2012 וב-2014 ולפיהם גברים תרמו לעתים קרובות יותר ובמספרים גבוהים יותר מנשים, אבל מחקר שבחן נתינה על פי מגדר וגילים, מצא שנשים מדור הבייבי-בום ונשים מבוגרות יותר העניקו 89% יותר מגברים בני אותו הגיל, ובסקר של מגמות גלובליות בתחום הנתינה מ-2018 התברר כי 65% מהקהילה הפילנתרופית הן נשים.

"היה תהליך של מעבר כסף לידי נשים", אומרת המשקיעה החברתית דפנה מיתר-נחמד. "רובן יורשות, וגם שם חל מפנה. הכסף הועבר לידיהן ולא לידיים של הבנים, כבעבר. שרי אריסון סיפרה בעבר שחשבה שאביה ייתן למיקי אריסון את התפקיד הזה, וברגע האחרון השתכנע להוריש אותו לה. גם בעולם, הן פתאום נמצאות במקום שהן חולשות על הון משמעותי המאפשר להן נתינה. בנוסף 88% מהנשים רוצות לגרום לשינוי חברתי חיובי בהשקעות שלהן".

מיתר-נחמד מחדדת את המושגים הנהוגים בתחום. "כשמדברים כיום על פילנתרופיה מתכוונים לנתינה מושכלת ואסטרטגית, שמטרתה להגיע להישג מסוים, באמצעות תוכנית מאורגנת. זאת לא נדבה או תרומה, הנובעת מרגש ספונטני", היא אומרת. "הנותן או הנותנת הם לרוב שותפים לארגון ויושבים בוועדת ניהול". גם קרן פילנתרופית אינה צדקה, היא מדגישה. "אלה ארגונים מקצועיים, עם ניסיון וידע".

"קרנות פילנתרופיות מקצועיות לא כותבות צ'קים, זה נדיר", מוסיפה טליה חורב, מנהלת פורום הקרנות בישראל. "קרן אריסון, אדמונד דה רוטשילד, אלה קרנות של מאות מיליוני דולרים שעובדות בשיתוף פעולה עם הארגונים שעבורם הן תורמות, ועושות בהם מהלכי ענק".

לדברי מיתר-נחמד, פילנתרופיה נשית התפתחה במקביל להתפתחות הכללית בתחום בישראל, "שגם הוא לא היה מתקדם במיוחד", היא מעידה. אלה אלקלעי, סמנכ"ל פיתוח

עסקי ב-IBI, ויו"ר שדולת הנשים, מספקת השוואה בינלאומית: "בארצות הברית תרומות הן חלק מהתרבות וגם מקבלים עליהן הטבות מיסוי, מה שמעודד את רוב האנשים העשירים לתרום. לפי מחקר של US Trust Study על פילנתרופיה בארצות הברית מ-2018, 93% מהנשים העשירות תורמות כספים לעומת 87% מהגברים העשירים. בישראל רשות המסים פחות נדיבה. חשוב שיהיה עידוד מצד המדינה, וגם לעזור לישראלים לעבור לפילנתרופיה ממוסדת, פחות מהבטן ויותר מהראש".

אלקלעי מציגה גם נתונים לפיהם 56% מהנשים ייטו לנדב מזמן, לעומת 41% מהגברים. האם העובדה שיותר נשים תורמות זמן וכסף משפיעה על מצבן של נשים אחרות שנזקקות לעזרה? מיתר-נחמד מעידה על עצמה שבמשך שנים לא סברה שזוהי חובתה. "ראיתי את עצמי כפילנתרופ שהוא במקרה אישה", היא אומרת. "בזכות שלוש הבנות שלי ירד לי האסימון לאחרונה, ואני מבינה שבראש ובראשונה אני פילנתרופית המחויבת לקדם נשים חלשות, שלא היתה להן הפריבילגיה שהיתה לי. העדשה המגדרית הכי חשובה לי כיום. עוררתי את הנושא בארגון JFN, וחיברתי פילנתרופיות ישראליות ויהודיות כדי לנסות ולהגביר את המודעות שלהן לעניין המגדרי".

חורב מציינת כי בישראל ובכלל בעולם תרומה לסוגיות שקשורות לנשים, היא עדיין נמוכה. לדברי מיתר-נחמד, "בארצות הברית רק 1.6% מהכסף הפילנתרופי שמגויס מגיע לעמותות ונושאים שהם בעיקרם של נשים. השיעור הזה לא משתנה גם כשהסכום של התרומות גדל. נכון שכל מטרה שתורמים לה נוגעת לנשים – בין שזה חינוך, בריאות, דיור, אקולוגיה, כל דבר שיעלה על דעתך – כי תמיד נשים חלשות יותר בתחומים הכלליים, אז הכסף מטפל בהן. אבל נושאים שהם נשיים במופגן – ארגונים של עגונות, מקלטים לנשים מוכות, עיסוק בהריונות – מקבלים רק מעט מאוד מהתרומות".

לפתח את המחקר

ככל שהקורונה הגבירה את מצוקתם של רבים בעולם, ובהתאם גם של ארגוני הרווחה, התחדדה ההבנה שיש להם תורמים שלא נוצל עד כה במלואו. בין השאר כי הארגונים לא יודעים כיצד לפנות אליהן. פרסום של מכון פילנתרופיה באוניברסיטת אינדיאנה הראה ששני שלישים מהתרומות למכון הן של נשים, אבל סכום הכסף שהתקבל מגברים הוא גבוה יותר מחלקם בתורמים. עוד ציינו כי גברים מגיבים יותר לניוזלטרם מאשר נשים, בטענה כי "יכול להיות שהם פשוט מקבלים יותר כאלה מנשים".

מיכל גרא, עד לאחרונה מנכ"לית שדולת הנשים בישראל, מוסיפה שבגיוסי המונים, כמו הדסטרט, קל יותר לגייס נשים. "שם רואים שינוי", היא אומרת. "נכון שאין מה להשוות בין מתן 100 שקל ל-300 שקל, אבל ביחד זה מצטבר להרבה". היא מדגימה זאת באמצעות גיוסים שבהם בין השאר הצליחו לאסוף בזמן קצר 1.5 מיליון שקל לשירה איסקוב, שבעלה ניסה לרצוח אותה, ופחות מ-48 שעות מהרגע שבו נרצחה דיאנה רז על ידי בעלה, פרויקט מימון ההמונים שנפתח למען ילדיה חצה את רף הרבע מיליון, והכפיל את עצמו ויותר מאז. הכספים שנאספו הגיעו בעיקר מנשים, אליהן הופנתה הפנייה לתרומה באמצעות "סופרסונס", קהילת פייסבוק בניהולה של היזמת החברתית חנה רדו.

במסגרת מכון המחקר שהיא עומדת בראשו, פיט מבקשת להבין את דפוסי הנתנה של גברים ונשים בישראל. "המחקר בתחום נמצא בחיתוליו. יש קושי באיסוף נתונים ובגיוס הרשויות הרלוונטיות לשחרר את המידע", היא אומרת. "אנחנו עובדים כעת על ניתוח תוצאות מחקר, החל מסוף 2018 עד סוף 2020, הכולל את תקופת הקורונה. עוד מוקדם לפרסם את תוצאותיו, אבל נראה שהוא מאשש ממצאים בעולם – כלומר, סכומי התרומה של נשים קטנים מאלה של גברים, אבל יותר נשים תורמות מגברים".

"עוד למדנו כי תהליכי התרומה בקרב נשים – כמו במקרה של סקוט – כרוכים בלמידה והתעמקות בנתונים, לא רק בתחושת בטן, יותר מאשר אצל גברים. בנוסף, נשים פילנתרופיות מעדיפות לעבוד בשיתופי פעולה, ומבינות לעומק את החשיבות של להגדיל את השפעה החברתית שלהן".

את מכון המחקר הקימו שלוש נשים: מיתר־נחמד, עירית רפפורט ומרשה ריקליס. "כל אחת מהן ניגשה לנושא הזה מזווית אחרת", אומרת פיט. "אך לכולן היה חשוב לפתח את המחקר, כדי להסיר חסמים ולפתח מודלים חדשים, כי אלה חסרים בתחום".

אלקלעי מוסיפה שנשים ישראליות נותנות ביחד ובקבוצה, "מעגלי נתינה", היא מכנה זאת. בנוסף, הן תומכות באופן מוגבר בעולמות תוכן של נשים, כמו גם באופן אסטרטגי וארוך טווח. "לא מעט נשים שעשו אקזיט, נוטות לתת הרבה כסף ובצורה אסטרטגית", היא אומרת.

עם כל השינוי לטובה בתחום, חורב מזכירה כי "בראש רוב הקרנות הפילנתרופיות הגדולות עדיין עומדים גברים". מדו"ח של עמותות אמריקאיות מ-2020 שהתפרסם ב"דה כרוניקל אופ פילנתרופי", עולה כי נשים הן 60% מהמנהלות בארגונים קטנים, אבל ככל שהארגון גדול יותר, התפקיד הבכיר שלהן מצטמצם. הן עומדות בראש של 25% בלבד מהארגונים הגדולים. ולא רק זה, גם בתוך עולם העמותות והארגונים לא למטרות רווח, גברים מרוויחים ב-20% יותר מנשים, באותם תפקידים".